

GYÖRGY PÉTER

Tarzan Magyarországon

A magyarországi fenevad a
Körszínházban

1.

A kritikus zavarban van. Nem szokásom a magyarázkodás, ám most mégis rákényszerülök. A tavalyi évadban a *Thyl Ulenspiegel*t rendezte Kazimir Károly, akkor komoly, némiképp teoretikus hangon próbáltam meg ellenvetéseimet előadni a körszínházi produkció koncepciójával s megvalósításával kapcsolatban. (SZÍNHÁZ, 1980. szeptember.) A teoretikus kifejtésre, az elmélyült elemzésre viszont ezúttal nem látok alkalmat. Lope de Vega művének bemutatója, melyet egy újságcikk nyomán emeltek ki az ismeretlenség homályából, amelyet dr. Luis Martinez fordított, és Páskándi Géza igazított át, már-már lehetetlenné teszi, hogy kellő, tehát a tárgyhoz illő elmélyültséggel értekezzünk a látottakról.

Kazimir Károly ismerten makacs ember, és a nem lankadó, szüntelen kutatási kedv, a folyamatos kísérletezés, amelytől a kritika meg-megújulóan ellenséges hullámai sem veszik kedvét, valóban tiszteltet méltó. Viszont a rutinszerű, fél kézzel odakent, figyelmen kívül hagyott, kötelességszerűen kísérleti jellegű előadás nem tiszteletet érdemel, hanem iróniára ad okot - amely egyetlen lehetőségünk a tárgyilagosság és az objektivitás megőrzésére.

Kazimir idénre lemondott az epikus, nem színházi fogantatású művek színpadra ültetéséről, keresett egy nem túl jó, nem túl rossz darabot, s ezt akár még engedménynek is tekinthetnénk. Az eredeti szöveget aztán átigazította saját igényei szerint: telerakták szentenciával, aktuális bölcselmekkel, cirkuszi látványossággal, kínos erotikával, üres teatralitással, mindazzal, ami külsődleges és pusztán eszköz. Ugyanakkor elfelejtette kialakítani a szituációkat, elviselhetővé változtatni a dialógusokat, elfelejtette kidolgozni és megvalósítani saját és érvényesíthető koncepcióját. (Bármily furcsa is ez épp Kazimir esetében, aki igencsak koncepciózus rendező.) Elfelejtette, hogy a kísérletezés feltétlenül erőfeszítést igényel, még a hagyományosan könnyednek tekintett nyári évad esetében is.

2.

Maga a mű némiképp ismertetésre szorul, még ha az összes rettenetesen izgalmas fordulatra, bonyolult csavarra nem is térhetünk ki. Az alaphelyzetet vázoljuk, és reméljük, ez elegendő. Uralkodik Magyarországon egy rossz király, ki feleségét felcseréli annak húgára, ki is szebb és királynőibb, mint nővérkéje. (A hölgyek melleleg az angol király leánykái.) Az elűzött nővért az udvarban természetesen holtnak hiszik, ám ő valójában az erdőbe menekül, s lesz belőle magyarországi fenevad. Különös lény: egyrészt Maugli, másrészt Rousseau vadembere, de főképp Tarzan ő, Kazimir ad arra, hogy e hölgyfenevad ugrásai és verekedései elborzasztóak és minőségek legyenek. (Piedone jobb formáját idézi fel Voith Ági, amint fél hadsereget intéz el, hörgések, rúgások közepette, vadul és gyorsan.) Az új királyné, a gonosz hűg szül végre egy kisdedet, majd - minő véletlen - kíséret nélkül maradván, leheveredik a fenevad erdejében, oldalán a csecsemő, s az arra tévedő elűzött királynő-Tarzan ez utóbbit elrabolja. Így hát már két fenevaddal van dolgunk, bár a kislány inkább a szerelemmel foglalkozna, mintsem örvendene az örök bujdosásnak, miegymásnak. Természetesen épp erre nevelkedik a száműzött spanyol herceg is - hála a magasságos égnek. Így elkerülhető a rang alatti házasság, a fiatalok boldogan egymásba szerethetnek. Bonyodalmak és szenvedések itt nem részletezendő sora után fény derül az igazságra, a gonosz hűg kolostorba vonul, a férj trónján marad, a fenevad királyné lesz megint, az ifjabb fenevad pedig immáron boldog szerelmes lehet.

Ez az alapanyag, s nincsen ezzel semmi baj. Sokféleképp ki lehetne szabni, épp úgy kitalálni belőle egy derűs marhaság, mint egy sötét és fojtott vérdráma, végső soron mindegy, hogy mit viselünk, csak ruha legyen és hordható.

Kazimir sajnos elrontotta a szabás-mintát. Egyrészt hordhatónak gondolta a tavalyi divatot: a népi, cirkuszi, látványosan vásári jelleget, a táncos varieté stílusát. (Az utóbbiban, a táncos jelleg használhatóságában majdnem igaza van. Lefegyverző, amint a vadnak álcázott, származására nézve angol, életterét tekintve magyar királyné indián siratót énekel - halálos komolysággal.)

Ám a cirkuszi, vásári látványosságra való törekvés idén - törekvés maradt. A teatralitás sem az igazi, tavalyhoz képest ez is megkopott. De ha a látványos-

Lope de Vega: A magyarországi fenevad (Körszínház). Gőr Nagy Mária és Szerencsi Éva (MTI-fotó - Benkő Imre felv.)

ság érdektelenné szürkült, az erotikával sem jártunk jobban. Tavaly különösnek találtuk a nagyoperetti hangütést a németalföldi parasztkörnyezetben, idén érthetetlennek találjuk, miért is kell pár leánykáról lerángatni a pendelyt, miért is kell kivillantani pár keblet - túl azon, hogy a nyári szórakozások nagykönyvében ez is írva legyen.

Az ideai erotika, tánc, vetkőzés stb. funkciótlanágában, szegényességében irritáló volt, a flamencotáncosok kara elszomorítóbb volt, mint amilyen vérpezsdítő. (Egyébként a spanyol folklór volt az este legkínosabb színfoltja.) A folklorisztikus látványok is inkább bódítóan unalmasak voltak, mintsem izgalmasak vagy egzotikusak. A kakas-gладиátorviadal elhízott ifjú bajnokai nevenségesek, a féltékenységében szoknyákat tépdeseő, rugdosó ifjú fenevad látványa inkább elképesztő, mintsem rémületes. (Ne essék félreértés, Szerencsi Éva és Gőr Nagy Mária teljes tehetségükkel próbáltak meg életet verni e holt bolondozásba, mindent beadtak, és nem ők hibáztathatók azért, ha nem volt mibe.)

A látványos, cirkuszi blöddli rossz lett: lassú, széteső, kidolgozatlan, összeillesztetlen jelenetek sora követte egymást: hol halkabban, hol hangosabban, helyen-ként önállósult minden: a színészek ordítottak, a hangszórók recsegték, a fények nekivadultan villogtak.

Am - másrészt - Kazimir idén Shakespeare szellemét is felidézte, a történelmi, pszichológiai mélységekre való törekvés jelei is fellelhetők voltak. A mélységét, az emberi nem elképesztő gonoszságát, a fenti angol szerző emberismeretét nagyjából a gonosz hűg volt hivatott felidézni. Nem kívánok részletes szituációelemzést tartani - nagyjából erre lehetőséget nyújtó alkalom sem volt - de az belátható, hogy másfél órás blöddli, vademberi mulatság, olcsó folklorisztikus egzotikum után a mélyesen mély emberi lélek gonosz-

ságának ábrázolása egész egyszerűen hiteltelen. A második részben a dramaturgiai izgalmak már elképesztően bonyolultak, izgalomra bőven van ok. A gátlátalan perszóna megkísérli királyhű tengernagyának elcsábítását. Mellesleg a koronát is megmérgezi (sic!), csak ki ne derüljön a turpisság. Am Magyarország tengernagya ellenáll, a koronatrükköt kilesik, a leleplezés elkerülhetetlen. Egyébként e tengernagyügy a legnevenségebb. A Horthyra való - alig leplezett - utalásnak semmi értelme, eltekintve a Jancsó-Hernádi-féle V.N.H.M.-mel való konkurenciától. A gonosz hűgot Kánya Kata alakítja, személyességet, indulatot kellene előállítani - a semmiből. Mindez nem megy, mert nem bűvész - mindössze színész. És az illuzionizmus komoly dolog, csak akkor sikerülhet, ha komoly előkészületek, gyakorlatok, munka előzik meg.

E véres történelmi vonulat egyfelől blöd, másfelől töredékeiben pszichológiailag hiteles is. Kazimir eklekticizmusa azonban oly parttalan, hogy meg sem kérdezhetjük, miért is van szükségünk mindkettőre.

Kazimir jelenetről jelenetre beállította a ki-be járásokat, felöltöztették a színészeket, megmondták, ki hol, mikor ordít, hol visít, mikor van tánc, mikor sírás, és ezzel késznek is tűnt minden. Át-ható gondolat, ok, koncepció - nem volt látható.

Am volt még valami, mert mindez így mégsem elég. Kazimir a színpadot aktuálisnak vélt igazságai hirdetésére is felhasználja. Monologikusan, szervetlenül, témák szerint csoportosítva a következő intelmek hangzottak el.

A csöcselék, és a demokrácia viszonya. (Ennek sem a jelentését, sem a jelentőségét nem értem, aktualitását végképp nem.) *Az európai béke és biztonság kérdése.* (E téma kétszer is visszatért, ezt egyébként értem, jelentőségét látom, jómagam is a

béke és enyhülés híve vagyok.) *Az adókérdés.* (Ezt értem, csak súlyát nem érzem.) *Közönség politika, a kritikushoz való viszony.* *Kazimir közölte: lesz hozzánk egy-két szava.* (Erre nincs mit mondanom. Szerintem a hazai játékszabály úgy áll, hogy a rendező rendez, a kritikus ír.) *Ars poetica a magas művészet és az érthető népi művészet kapcsolatán.* (Ez mint művészetfilozófiai kérdés nem ide tartozik, mint ideológia, önméntés pedig ízetlen, érdektelen.) És végül: *volt magyarságkarakterológia is. Milyenek is vagyunk, mi magyarok.* (Ezt elképesztően laposnak, feleslegesnek tartom.)

Mindezzel nem lehet komolyan vitatkozni: mert végig a poén, az anekdota, a felületes társalgás szintjén volt előadva. Nem lehetséges és nem is kell nehéztü-zérséggel rontanunk sátrakra.

Mindent egybevéve: az ideai nyári játékot felelőtlennek és nevenségesnek, nem nevetetőnek(!) tartom. Veszélyesnek nem. Inkább hatástalannak.

3.

Mit mondjunk a színészekről, akikről nem írni tiszteletlenség, s akiken számon kérnünk itteni szereplésüket - lehetetlen. A színészek legnagyobb része ugyanis jó. Jók, de folyamatosan lehetetlen helyzetbe kerülnek. **Kiváló - az adott kereteken belül - Gőr Nagy Mária és Szerencsi Éva,** reprezentatív és méltóságteljes Kánya Kata - de igazi képességeik csak percekre villanhatnak fel. Voith Ági a fenevad szerepében becsületes hittel küzd végig az előadást, ám lehetséges, hogy ha kevesebb tüzzel és több ironiával alakítja e szörnyeteget - hihetőbb, valószínűbb volna. Kovács István királyként sajnos legtöbbször csak ordít, ami számomra érthetetlen, hiszen enélkül is király maradna. Nagy Gábor elűzött spanyolja kapcsán egy dolgot kell megjegyeznünk. Ez az évek óta háttérbe szorult fiatal színész jobb sorsot érdemel, valódi, igaz szerepeket; reméljük, hogy új színházában, Szolnokon, minderre módja nyílik.

Szirtes Ádámot pedig tisztelet illeti, hogy eljátssza szerepét, hűségesen és becsületesen. Blöd, senilis, ahogy elvárják tőle. Mintája sajnos a színész kiszolgáltatottságának és a pálya iránti becsülendő alázatának.

Valaha a Körszínház komoly produkciók színteréül szolgált. E régi előadások emléke érthetővé teszi, miért kényszerültünk ironizálni az idén.